

ERDŐS ISTVÁN:

ÜVEGTERVEZŐK

A bejárat előtt egy szobor áll, üvegfúvó férfi. Öblösüveggyár. Kinek juthatott eszébe hajdan, hogy itt egy daliás bronzmunkással szaporítsa a gyár üvegfúvóinak számát?! A dolgozó üvegfúvó munkaidő után indul haza, búcsút int az őrt-álló üvegfúvónak. Viszlát! Két érkező munkás úgy köszön rá, mint a fiatalok üdvözlík egymást: Szia!

Igy képzelném, de a szobrot észre sem veszi senki, mintha ott sem lenne. Az üveggyári munkásnak ez nem is szobor, ez egy munkás, mint ő. Szimbólumfele tehát? Dehogysis. Üres, fölösleges ismétlődés, mely az idegennek sem fejez ki semmit, hisz a bejárat fölött ott áll a felirat: ÉM. Salgótarjáni Üveggyár.

A portán belépőcédulát kapok, mert bejelentettem, hogy a gyár tervező-csoportjával van találkozóm, várnak rám. Alkotóműhely-riportot csinálnék. Mondom a nevem, s már itt is a cédula a zsebemben, beléphetek. A sínek mellett kell elindulnom, s valahol az utolsó kemencén is túl (gondolnám, ahol a madár sem jár) ott találok majd a tervezők rezidenciáját. Zúgás, kattogás, meleg, ezek az első benyomásaim. Aztán már ott is vagyok, ahol a kemencék öltik rá nagy tűzpiros nyelvüket az emberre. A kemencék előtt forgolódo félmeztelen, trikós férfiak. Hosszú-hosszú furcsa pipákat lengetnek, fújnak. Melegük lehet. Elismerésem. Kioldottam a nyakendőmet. És indulok tovább keresem a tulajdonképpeni agyközpontot. Keresem azt a négy-öt embert, aki — micsoda fantáziával! — nap, mint nap kitalálja, milyen formákat fújjanak majd holnap az üvegfúvók, mit fessenek a festők és így tovább. (Hogy majd mit kell ebben az elképzelésemben csalódnom!) Mindenesetre most az alkotómunka iránt érzett őszinte tisztelettel ballagok fel a lépcsőkön. A környezet kissé lehangoló, nem ilyenfajta irodarendszert vártam, valami nagy, modern, világos, szép termet, korszerűen felszerelt berendezésekkel, sok-sok színes fényel. A folyosón zsúfoltság, a fal mellett a földön üvegek, poharak, tálak sorakoznak. Hm!

Csak bele ne rúgjak valamibe! Végigmegyek vagy négy szobán, zsúfoltság itt is, mindenütt. De megérkeztem. A tervező csoport munkahelyére ennél szerencsésebb pillanatban nem is jöhettek volna, Erdei Sándor tervező áll az asztalatején. bekeretezett oklevelet tesz fel a falra, igazgat, ahogy Takács Géza a tervező-csoport vezetője és Váradi Jánosné irányítja; kicsit fel, most meg lejjebb, a baloldalon. Most jó! S már rendben ott függ a falon a két új oklevél 1967 májusi keltezéssel. Egy Takács Géza által tervezett szörpös-készlet az év „Legszebb terméke” címet nyerte el, míg egy másik, ugyancsak öblösüveggyári termék, egy gyümölcsös tál elismerő miniszteri dicséretben részesült. Beszéljünk a lényegről, Takács Gézáé a szó:

„Ezeket a kitüntetések most a Budapesti Nemzetközi Vásár alkalmával kaptuk. Üzemünk — Ajka, Tokod, Parád, Karcag, Sajószentpéter mellett — méltán reprezentálta a magyar üvepipart. A mi részlegünkben mintegy 50—60 darabból álló kollekción volt kiállítva, rendkívüli közönségsikerünk volt, azóta is érkeznek az érdeklődő, igénylő levelek, gratulációk. Váradi Jánosné, Hamza Erzsébet, Erdei Sándor, és az időközben nyugdíjba ment Munkácsy-díjas Mánczos József és jómagam munkái voltak ezek a termékek. Úgy gondolom gazdag, változatos anyag-

gal szerepeltünk, új színeket, formákat produkáltunk. Ezt igazolja az is, hogy az itt látható két elismerő oklevél mellett Mánczos József négy miniszteri dicséző oklevelet kapott.”

Nézem a díjazott termékeket. Repezstett, kraklós kivitelű limonádés készlet. Modern, nyújtott — hengerformátumú kancsó, csőpoharak. Tetszenek. De még szebb talán a díjazott váza, — olajzöld színű közepén keskenyedő, enyhén X-karakterű, — s a gyümölcsöstál.

Ez utóbbi hagyományos forma, de repezstett — matírozott felületkezelése különössé teszi. Valami rendkívüli harmónia árad belőle. A vitrinekben — itt már szép rendszerben — hasonló, ámulatraméltó mintakollekciók sorakoznak. Akarva-akaratlanul előkerül a sablonkérdés: Hogyan is állunk az exporttal? A válasz nem hagyományos klisék szerint fogalmazódik.

„Az export kötelezettségünk évről-évre nő, a tervezés munkakörülményei viszont nemhogy javulnának, de rosszabbodtak a közelmúlt években. Valamennyien jól ismerjük az exporttermelés jelentőségét, hiszen a gyár 148 milliós évi tervében 56 milliós tétellel szerepel az exporttermelés, mégis mintha időnként az illetékesek megfélemlenének erről. A Ferunion műszaki külkereskedelmi vállalat sürgeti az új mintakollekciókat, hiszen az üzletkötéshez idejében a vevők rendelkezésére bocsátott minták szükségesek. De hasonló a helyzet a Metrimpeknél is. Ehhez mértén az üzem vezetése nem teremt megfelelő körülményeket a tervezőcsoport eredményes munkájához. Három hónap óta agyonhallgatják a csoportunk által beadott javaslatokat, amelyekkel a munkaszervezés, a tervezés, mintázás színvonalát kívánjuk javítani. Pedig az eddigi eredmények alapján nemcsak arányosan elvárható törődést, de előlegezett bizalmat is érdemelnénk. Jelenleg 45 országba exportálunk, a Kanári szigektől Ausztráliáig, Kanadától Izraelig, világszerte megismerték, megkedvelték termékeinket. Érdekes, hogy az igények mennyire vegyesen jelentkeznek az exportban is. Igen sok az olyan megrendelő, aki hagyományos formát, színezést, csiszolást kíván tőlünk, míg mások a divatos, új formákat követelik. Az Amerikai Egyesült Államokba például aransávozott, piros pettyes — mintás(!) — készletek utaznak majd, ugyanakkor például a svájci megrendelők a legdivatosabb, modern színeket kívánják meg; a barnás árnyalatú ambert, a világosságát, az olajzöldet.”

Mindenáron közbe akarok szólni, hogy fitogtassam korszerű ismereteimet, ami az export-problémát illeti. No, majd az új mechanizmus! (Pontosabban a gazdaságirányítás 1968-ban életbelépő új mechanizmusa!)... Á tervezőművészek mosolyogva bölintanak körülöttem, mindenütt sokat várnak a „mechanizmustól”.

Erdei Sándor fiatal, szimpatikus tervező csupa lobogás, lelkesedés, ha az alkotókörülmények javulásáról, ésszerűbb szervezéséről esik szó.

„1962-től vagyok a tervezőcsoport dolgozója. Bár időközben hosszabb ideig katonáskodtam is, hivatásomnak tekintem ezt a munkát, együttélek az üveg problémáival, éppen ezért fokozottan fájnak a gondok, a nehézségek. Az exportról beszélve szó esett már a gyors reagálásról, korszerűségről, gazdaságosságáról, ezekhez még annyit, az a szomorú igazság, hogy általában mire a mi terveinkből, elgondolásainkból eladható üveg lesz, addigra „lejár az igazolásunk”, vagyis kimegy a divatból, elavult az ötlet, a gondolat. Persze ez nemcsak az üzemvezetésen múlik, ebben részes az Országos Gyártmányfejlesztő Bizottság laza szervezettsége, belső fegyelme is. Sajnos rendkívül hosszú az átfutási idő a tervtől a megvalósulásig, mert az új terveket a hivatalosan kijelölt havi vagy negyedévenkénti zsűrizések helyett

általában csak évente egy alkalommal bírálják el. Ez előbb-utóbb a versenyképesség rovására megy. Úgy tűnik nem igen törődnek ezzel az illetékesek. S üzemen belül is sok a probléma. Nem túlzás, ha azt állítjuk, hogy a vezetők csak akkor vetődhetnek erre, ha valami baj van. Évek óta nem tudjuk megvalósítani a tervezés és a kivitelezés rugalmas összhangját. Igencsak sértő a tervezőre nézve, — aki pedig végiggondol minden mechanikai, technológiai lehetőséget — hogy a kivitelező szakmunkás kineveti az új, modern elgondolást, s egyfajta kényelmesség talaján állva leszögezi, hogy az adott terv kivitelezhetetlen. Ilyenkor elvárná az ember, hogy a művésziileg-szakmailag jól képzett vezetők a tervező mellé álljanak, de erről szó sincs. Valahogy az egész gyáron belül engednek eluralkodni egy olyan levegőt, hogy „az is valami már, kitalálni, lerajzolni egy új formát?” Ilyen alapon sem művészi, sem szakmai fejlődésünkre nem nyílik megfelelő lehetőség, és mert a szakmunkás viszonylag differenciálatlanabb szemlélete miatt azt kéri, „tervezetek egyszerű, könnyen gyártható dolgokat!”, nem tudom hová vezet ez a folyamat. A világpiacon ugyanakkor egyre inkább a korszerű, merész formákat, elgondolásokat keresik a vevők. Rendezni kellene ezeket a belső ügyeket, mert jelenleg még a mintapéldányok is csak nagy nehezen, sok selejttel készülnek, mivel a tervező részlegek tervében a mintagyártás mindmáig nem szerepel, s a szakmunkás kénytelen-kelletlen, túlmunkaként végzi ezt a feladatot. Más levegőt szeretnék. Legyenek egészséges perspektíváink, becsüljük meg jobban a munkánkat!”

Arra gondolok, miközben eljátszogatok az asztalon álló készletek színeivel, hogy 1945 előtt csupa külföldi tervező dolgozott itt, az egy Mánczos József tervező-művész kivételével. Most az egész kollektíva fiatal, igen tehetséges salgótarjáni konstruktőrökből áll. Miféle szemlélet degradálhatja őket játszadozó művészekké, vagy fantasztákká, irreális gondolkodású kitalálókká? Ha nem is keresgélünk a közelmúlt évek eredményei között, s csak a legfrissebb díjakra, produktumokra utalunk, akkor is nyilvánvaló: több erkölcsi (s talán anyagi!) megbecsülést kellene kapjanak ezek a tervezők.

A folyosó kinn most még levegőtlenebb, sok-sok göngyöleget, papírhulladékot is észreveszek, meg mindent, ami úthán van. Delet harangoznak. A kemencék vörös mosollyal elmaradnak mögöttem. Utolsó meleg legyintés a nyakamra, a csarnok mellett hűlő üvegdaraboktól, s a portán leadom a belépő cédulámat.